

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สังคมปัจจุบันอยู่ในยุคโลกไร้พรมแดน การแพร่กระจายของข้อมูลข่าวสารจากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่งเป็นไปอย่างรวดเร็วมาก การรับรู้ข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ มีทั้งที่เป็นจริงและที่เป็นเท็จ หากคนบริโภคข้อมูลข่าวสารโดยไร้ซึ่งการวิเคราะห์และวิจารณ์อย่างถี่ถ้วนอาจทำให้เกิดอันตรายต่อตนเองได้ การคิดวิเคราะห์ถือว่าเป็นทักษะที่มีความสำคัญต่อคนในยุคสังคมปัจจุบันเพราะหากคนมีทักษะการคิดวิเคราะห์แล้วจะสามารถจำแนก แยกแยะ ข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ได้ มีภูมิคุ้มกันตนเอง ถือเป็นคุณลักษณะที่สำคัญของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 ด้วยเช่นเดียวกัน ในการจัดการศึกษาของไทยก็ให้ความสำคัญกับการคิดวิเคราะห์ของผู้เรียนโดยมุ่งหวังให้ผู้เรียนเกิดคุณลักษณะที่พึงประสงค์ด้านการคิดวิเคราะห์ดังจะเห็นได้จากการกำหนดมาตรฐานการศึกษาสำหรับการประเมินภายนอกของสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (2550, 11) ด้านผู้เรียนคือต้องมีความสามารถในการคิดวิเคราะห์คิดสังเคราะห์ มีวิจารณ์ญาณ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ คิดไตร่ตรอง และมีวิสัยทัศน์ ดังนั้นสถานศึกษาต่าง ๆ จะต้องมีการพัฒนาคุณภาพการจัดการเรียนการสอนให้มีคุณภาพตามเกณฑ์มาตรฐานที่กำหนด นอกจากนี้ในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ก็ได้กำหนดเป้าหมายของผู้เรียนกำหนดจุดมุ่งหมายไว้ในข้อ 3 และข้อ 4 ว่าให้ผู้เรียนมีความรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงและความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการ มีศักยภาพในการจัดการสื่อสารและเทคโนโลยี มีทักษะด้านการคิด การสร้างปัญญาและทักษะในการดำเนินชีวิต (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551)

ถึงแม้ว่าคุณลักษณะการคิดวิเคราะห์จะเป็นเป้าหมายสำคัญของเรียนภายหลังจากการจัดการเรียนการสอนก็ตาม แต่ในการจัดการศึกษาในระยะ 10 ปีที่ผ่านมาพบว่า ผลการประเมินด้านการคิดวิเคราะห์ของเด็กไทยทั่วประเทศ มีความสามารถในการคิดเพียงร้อยละ 11.1 ซึ่งอยู่ในเกณฑ์ที่ต่ำมาก (จรัส คำภารัตน์, 2549) ประกอบกับผลการศึกษาพบว่า ครูมีสภาพการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาการคิดอย่างมีวิจารณ์ญาณอยู่ในระดับค่อนข้างน้อย (สิทธิพล อาจอินทร์, 2554) นอกจากนี้ในภาพรวมระดับประเทศ มาตรฐานที่มีผลการประเมินต่ำที่สุด คือ มาตรฐานด้านผู้เรียน มาตรฐานที่ 4 ผู้เรียนมีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ คิดสังเคราะห์ มีวิจารณ์ญาณ มีความคิดสร้างสรรค์คิดไตร่ตรอง

และมีวิสัยทัศน์กล่าวคือ ผลการประเมิน สถานศึกษาชั้นพื้นฐานส่วนใหญ่อยู่ในระดับปรับปรุง มีสถานศึกษาชั้นพื้นฐานที่ได้ระดับดี คิดเป็นร้อยละ 10.4 (สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพ การศึกษา [สมศ.], 2550) บุคคลสำคัญในการแก้ปัญหาเกี่ยวกับทักษะการคิดวิเคราะห์ของผู้เรียน ได้แก่ ครู ถึงแม้ว่าองค์ประกอบที่ช่วยส่งเสริมทักษะการคิดวิเคราะห์ มีหลายส่วน ได้แก่ ครอบครัว สังคม และโรงเรียน แต่เนื่องจากนักเรียนใช้ชีวิตส่วนใหญ่ในการเรียนรู้ที่โรงเรียน ดังนั้นปัจจัยหลักที่สำคัญที่จะส่งเสริมทักษะการคิดวิเคราะห์ คือ ครู โดยสำหรับวิธีการเรียนรู้เพื่อศิษย์ ในศตวรรษที่ 21 ครูจะต้องเก่งในการจัดการเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียน ครูต้องเรียนรู้และปรับปรุงรูปแบบการจัดการเรียนรู้ของตนเอง โดยทำวิจัยในชั้นเรียน (วิจารณ์ พานิช, 2555) สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษา พ.ศ. 2542 มาตรา 24 (5) โดยกำหนดให้ผู้สอนสามารถให้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้และในมาตรา 30 ระบุให้มีการส่งเสริมให้ผู้สอนสามารถทำการวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียนในแต่ละระดับการศึกษา นอกจากนี้ จากรายงานการศึกษา แนวการจัดการกระบวนการเรียนรู้ตามจุดเน้นการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน พบว่า ครูของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ของโรงเรียนขนาดเล็กและขนาดใหญ่ได้ระบุจุดที่ต้องการพัฒนาและมีความต้องการในการพัฒนาอย่างต่อเนื่องในด้าน การจัดการกระบวนการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ การจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และการทำวิจัยในชั้นเรียน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2555) ด้วยเหตุผลเหล่านี้ถือได้ว่าการจัดการเรียนรู้โดยเน้นการพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ของผู้เรียน

อย่างไรก็ตามการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาผู้เรียนจะต้องเป็นกระบวนการที่เชื่อมโยงกับวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ สภาพบริบทและภูมิปัญญาของท้องถิ่น ดังนั้น การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้เป็นส่วนหนึ่งของการจัดการศึกษาจึงเป็นสิ่งสำคัญที่ครูควรตระหนัก เพราะภูมิปัญญาถือเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมา เป็นสินทรัพย์ที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์ จังหวัดเชียงใหม่ถือได้ว่าเป็นจังหวัดหนึ่งที่มีภูมิปัญญาท้องถิ่นที่โดดเด่น ความเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง ได้แก่ วิถีชีวิต ประเพณี วัฒนธรรม อาชีพ เป็นต้น เพื่อปลูกจิตสำนึกและร่วมกันอนุรักษ์ให้คงอยู่ ทำให้ผู้วิจัยในฐานะอาจารย์ผู้สอนในมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ซึ่งเป็นมหาวิทยาลัยเพื่อท้องถิ่น ได้เห็นความสำคัญของการส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ของผู้เรียน โดยพัฒนาครูให้สามารถจัดการเรียนรู้โดยนำเอาความรู้ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นฐานใช้เพื่อยกระดับทักษะการคิดวิเคราะห์ของผู้เรียนให้สูงขึ้น จึงมีความสนใจที่จะหาแนวทางและวิธีการในการพัฒนาครูในการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ของนักเรียนโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อประโยชน์ในการพัฒนาคุณภาพทางการศึกษาต่อไป โดยมีโรงเรียนในระดับประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 1 เครือข่ายร่วมพัฒนานำร่อง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อพัฒนาครูในการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมทักษะการคิดวิเคราะห์ของนักเรียนโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น
2. เพื่อศึกษาผลการพัฒนาครูในการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมทักษะการคิดวิเคราะห์ของนักเรียนโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น

ขอบเขตของการวิจัย

ขอบเขตกลุ่มเป้าหมาย คือ ครูโรงเรียนชลประทานผาแตก (ปัญญาพลอุบลัมภ์) ตำบลหลวงเหนือ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2560 และ ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2561 จำนวน 24 คน

ขอบเขตด้านเนื้อหา คือ ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการในการพัฒนาครูในการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ของนักเรียนโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น

ขอบเขตด้านเวลา ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2560 ถึง ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2561

สมมติฐานการวิจัย

ครูสามารถจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมทักษะการคิดวิเคราะห์ของนักเรียนโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นหลังได้รับการพัฒนา

นิยามศัพท์เฉพาะ

กระบวนการพัฒนาครูในการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ หมายถึง รูปแบบการสอนคิด ที่ผู้วิจัยได้พัฒนาขึ้น เพื่อส่งเสริมทักษะการคิดวิเคราะห์ของนักเรียนโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น

ความสามารถในการจัดการเรียนรู้ หมายถึงความสามารถของครูในด้านการวิเคราะห์หลักสูตร การกำหนดโครงสร้างวิชา การออกแบบหน่วยการจัดการเรียนรู้ การเขียนแผนการจัดการเรียนรู้ การจัดทำสื่อการเรียนการสอนและการวัดและประเมินผลโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นฐาน และอิงมาตรฐาน/ตัวชี้วัดตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 หลังการได้รับการพัฒนาโดยประเมินจากผลงาน/ชิ้นงานเชิงประจักษ์ของครูโดยใช้เกณฑ์ระดับคุณภาพที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น

ทักษะการคิดวิเคราะห์ หมายถึง ทักษะความสามารถของนักเรียนในการมองเห็นรายละเอียดและจำแนกแยกแยะข้อมูลองค์ประกอบของสิ่งต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นวัตถุ เรื่องราว เหตุการณ์ต่าง ๆ ที่ผู้สอนกำหนดให้ ออกเป็นส่วนย่อย ๆ และจัดเป็นหมวดหมู่ เพื่อค้นหา ความจริง ความสำคัญ

แก่นแท้ของประกอบหรือหลักการของเรื่องนั้น ๆ สามารถอธิบายตีความสิ่งที่เห็น ทั้งที่อาจแฝงซ่อน อยู่ภายในสิ่งต่าง ๆ หรือปรากฏอย่างชัดเจน รวมทั้งหาความสัมพันธ์ ระหว่างความเชื่อมโยงของสิ่ง ต่าง ๆ ว่าเกี่ยวข้องกันอย่างไร อะไรเป็นสาเหตุ ส่งผลกระทบต่อกันอย่างไร บอกหลักการแนวคิด และทำนายสิ่งต่างๆ จากเหตุการณ์ในบทเรียนหรือสถานการณ์ที่ครูกำหนดให้ได้ถูกต้อง ซึ่งได้แก่ ทักษะการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ ทักษะการวิเคราะห์ความสำคัญ ทักษะการวิเคราะห์หลักการ และ ทักษะการวิเคราะห์เนื้อหา

ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง วิถีชีวิต ประเพณี วัฒนธรรม อาชีพ ตามบริบทของจังหวัด เชียงใหม่

ประโยชน์ที่ได้รับ

1. ชุมชน

นักเรียนมีทักษะการคิดวิเคราะห์

2. โรงเรียน

2.1 โรงเรียนได้แนวทางในการพัฒนาความสามารถของครูในการจัดการเรียนรู้เพื่อ ส่งเสริมทักษะการคิดวิเคราะห์ของนักเรียน โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น

2.2 ครูผู้สอนได้รับการพัฒนาความสามารถในการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมทักษะ การคิดวิเคราะห์ของนักเรียน โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น

3. มหาวิทยาลัย

ได้องค์ความรู้เกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาครูในการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการคิด วิเคราะห์ของนักเรียน โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น